

Dalinis sprendimas ir sprendimas dėl ieškinio pagrindo civiliniame procese: teisinė prigimtis ir praktinės taikymo problemos

Ugnė Butkutė, Viltė Vozbutaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

4 kurso studentės

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: ugne.butkute@tf.stud.vu.lt, vilte.vozbutaite@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius partnerystės doc. Albertas Šekštelo

El. paštas: albertas.sekstelo@motieka.com

Santrauka. Straipsnyje analizuojami civilinio proceso kodekso 261 straipsnyje įtvirtinti sprendimo dėl ieškinio pagrindo ir dalinio sprendimo institutai, jų paskirtis, taikymo sąlygos bei procesinės pasekmės. Atskleidžiama, kad abu institutai orientuoti į proceso efektyvumą, ekonomiškumą ir koncentruotumo principo įgyvendinimą, tačiau jų teisinė prigimtis ir taikymo ribos skiriasi. Nagrinėjami taikymo pagrindai, apskundimo tvarka, teismų praktika ir doktrininiai požiūriai, taip pat aptariamas šių institutų taikymas ginčo teismoje ir arbitraže. Ypatingas dėmesys skiriamas institutų atskyrimui, nes dėl savo panašumo jie neretai painiojami.

Problema: Lietuvos Respublikos civiliniame procese dalinis sprendimas ir sprendimas dėl ieškinio pagrindo pasižymi funkciniu artumu. Abu institutai yra skirti proceso efektyvumui užtikrinti, tačiau jų taikymas praktikoje nėra pakankamai aiškiai atribotas ir pakankamai išplėstas teismų praktikoje, todėl kyla problemų dėl institutų tapatinimo, santykio bei taikymo ribų.

Darbo indėlis – sistemškai išanalizuoti ir atriboti nagrinėjamus institutus, atskleidžiant jų taikymo ypatumus bei identifikuojant praktines jų taikymo problemas.

Objektas: Sprendimo dėl ieškinio pagrindo bei dalinio sprendimo institutai.

Pagrindiniai žodžiai: sprendimas dėl ieškinio pagrindo, dalinis sprendimas, teismas, reikalavimas, byla.

Partial judgments and judgments on the merits in civil proceedings: legal nature and practical application issues

***Summary.** This article analyzes the concepts of a judgment on the merits of a claim and a partial judgment, as established in Article 261 of the Code of Civil Procedure, along with their purpose, conditions for application, and procedural consequences. It reveals that both institutions are oriented toward procedural efficiency, economy, and the implementation of the principle of concentration, but their legal nature and scope of application differ. The grounds for application, appeal procedures, judicial practice, and doctrinal approaches are examined, and the application of these institutions in litigation and arbitration is discussed. Particular attention is paid to distinguishing between the institutions, as they are often confused due to their similarity.*

***Problem:** In the civil procedure of the Republic of Lithuania, a partial judgment and a judgment on the merits of the claim are functionally similar. Both institutions are designed to ensure the efficiency of proceedings, but their application in practice is not sufficiently clearly distinguished and adequately developed in judicial practice, which leads to problems regarding the identification, relationship, and scope of application of these institutions.*

***The contribution of this work:** to systematically analyze and distinguish the institutions under consideration, revealing the peculiarities of their application and identifying practical problems in their application.*

***Subject:** The institutions of a judgment on the merits of the claim and a partial judgment.*

***Key words:** decision on the basis of the claim, partial decision, court, claim, case.*

Įvadas

Civilinis procesas yra skirtas užtikrinti asmens pažeistų ar ginčijamų asmenų teisėtų interesų atkūrimą bei gynimą kartu tai atliekant kuo greičiau ir efektyviau. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 261 straipsnyje įtvirtinti dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio pagrindo institutai, kurie suteikia teismui galimybę išspręsti dalį ginčo tais atvejais, kai tam pakanka surinktų įrodymų, nelaukiant kol bus išnagrinėta visa byla. Daliniu sprendimu išsprendžiami reikalavimai, kurie yra tokie savarankiški, kad galėtų būti nagrinėjami atskiroje byloje, o sprendimu dėl ieškinio pagrindo išsprendžiamas klausimas dėl keliamo turutinio klausimo, ginčą dėl sumos dydžio paliekant vėlesniam procesui, jeigu toks vyktų. Abu institutai yra orientuoti į proceso efektyvumą ir ekonomiškumą, dėl šios priežasties šie institutai yra gana dažnai tapatinami ir maišomi, tačiau jų taikymo sąlygos, procesinės pasekmės bei paskirtis yra skirtingos. Be to, atsižvelgiant į tai, kad sprendimas dėl ieškinio pagrindo

Lietuvos civiliniame procese laikomas santykinai nauju institutu, jo taikymas teismų praktikoje vis dar nėra gausus ir kelia doktrininų diskusijų.

Darbo tikslas - plačiau išanalizuoti sprendimo dėl ieškinio pagrindo bei dalinio sprendimo taikymo institutus.

Uždaviniai:

- išanalizuoti sprendimo dėl ieškinio pagrindo bei dalinio sprendimo taikymo pagrindus;
- aptarti sprendimo dėl ieškinio pagrindo bei dalinio sprendimo apskundimo tvarką;
- išskirti pagrindinius skirtumus tarp sprendimo dėl ieškinio pagrindo ir dalinio sprendimo;
- numatyti pagrindinius sprendimo dėl ieškinio pagrindo bei dalinio sprendimo skirtumus;
- išanalizuoti institutų taikymą ginčo teisenoje bei arbitraže.

1. Teoriniai dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio pagrindai

1.1. Dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio paskirtis civiliniame procese ekonomiškumo ir koncentruotumo principo kontekste

Civilinio proceso tikslas yra ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami (Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 3 str.). Šis tikslo įgyvendinimas neatsiejamas nuo pareigos procesą organizuoti taip, kad jis būtų kuo greitesnis ir ekonomiškesnis. Šią teismo pareigą apibrėžia CPK 7 str. numatytas ekonomiškumo ir koncentruotumo principas, kuris doktrinoje skiriamas į dvi dalis - proceso koncentruotumą ir proceso ekonomiškumą. Proceso koncentruotumas suprantamas dvejopai, visų pirma kaip teismo pareiga rūpintis kiek įmanoma greitesniu bylos išnagrinėjimu ir užkirsti kelią bet kokiems mėginimams vilkinti procesą, iš kitos pusės - kaip proceso šalių pareiga rūpintis proceso spartinimu.

Proceso ekonomiškumas tuo tarpu taikomas tik teismui kaip pareiga rūpintis, kad byla būtų tinkamai išnagrinėta ir kaip galima ekonomiškiau, kas reiškia, kad naudojant tiek biudžeto, tiek proceso šalių lėšas teismas turi atitinkamą pareigą užtikrinti, kad visos išlaidos būtų privalomos ir stengtis išvengti nebūtinių išlaidų.¹

Teismas įgyvendindamas šį principą naudojasi įvairiomis procesinėmis priemonėmis tokiomis kaip privalomosios ikiteisminės instancijos ar ne bis in idem - kas reiškia, kad ta pati byla negali būti sprendžiama antrą kartą.

Dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio pagrindo apibrėžimą galime rasti CPK 261 str. Daliniu sprendimu galutinai išsprendžiama tik dalis ginčo. Dalinis

¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Tomas I. *Justitia*, Vilnius, 2003

sprendimas gali būti priimamas tuo atveju, kai byloje yra pareikšti keli reikalavimai ir surinktų įrodymų pakanka, kad teismas priimtų sprendimą vieno ar kelių iš byloje pareiktų reikalavimų ar reikalavimo dalies pagrįstumo klausimu. Dalinis sprendimas yra galutinis sprendimas toje ginčo dalyje.

Sprendimu dėl ieškinio pagrindo sprendžiama, ar atsakovas privalo atsakyti pagal ieškovo reikalavimą. Sprendimas dėl ieškinio pagrindo gali būti priimtas tuo atveju, kai kyla ginčas dėl ieškinio pagrindo ir ieškinio dydžio (priteistinos pinigų sumos, turto vertės ar rūšiniais požymiais apibūdintų daiktų kiekio) ir surinktų įrodymų pakanka, kad teismas priimtų sprendimą dėl ieškinio pagrindo. Tokiu būdu byla bus išnagrinėta ekonomiškiau ir greičiau. Sprendimas dėl ieškinio pagrindo yra galutinis sprendimas toje ginčo dalyje.

Atsižvelgiant į numatytus doktrininis apibrėžimus, akivaizdu, kad tiek dalinis sprendimas, tiek sprendimas dėl ieškinio pagrindo yra tiesiogiai paremti ekonomiško ir koncentruotumo principo taikymu.

Ieškiniu dėl pagrindo užtikrinamas greitesnis bylos nagrinėjimas, sutaupoma biudžeto ir proceso šalių lėšų bei sudaromos sąlygos, kad byla būtų išnagrinėta per vieną teismo posėdį. Patvirtinant faktą, kad sprendimas dėl ieškinio pagrindo užtikrina numatyto principo įgyvendinimą, įstatymų leidėjas, įtvirtindamas šį institutą Lietuvos teisinėje sistemoje, nurodė, jog „Priėmus siūlomus teisinio reguliavimo pakeitimus, teismui būtų suteikta daugiau galimybių užtikrinti civilinio proceso ekonomiškumą ir koncentraciją šalims ir teismui susitelkiant į vieną iš ginčo elementų, taip pat būtų skatinamas taikus susitarimas“. ² Dalinio sprendimo priėmimas leidžia teismui išspręsti bylos dalis, dėl kurių įrodymų pakanka, nereikalaujant laukti visos bylos įrodymų surinkimo. Tokiu būdu teismas užtikrina proceso vilkinimo išvengimą ir sumažina papildomas išlaidas.

Taigi, tiek dalinis sprendimas, tiek sprendimas dėl ieškinio pagrindo yra procedūriniai instrumentai, kurie pagal savo paskirti užtikrina civiliniame procese numatytus ekonomiškumo ir koncentruotumo principą.

1.2. Teismo sprendimo dėl ieškinio pagrindo ir teismo dalinio sprendimo atribojimas

Iš CPK 261 str. numatyto sprendimo dėl ieškinio pagrindo ir dalinio sprendimo apibrėžimo, galime daryti išvadą - institutai yra labai panašūs, net galima būtų teigti, kad jie yra vienodi, tačiau atribojimų randamas ir ne vienas.

Pirmas esminis skirtumas yra susijęs su reikalavimais. Teismo daliniu sprendimu nagrinėjami reikalavimai gali būti nagrinėjami atskirose civilinėse bylose, kadangi jie yra sukuriantys teises ir pareigas. Tuo tarpu, sprendimo dėl ieškinio pagrindo atve-

² 2016 m. lapkričio 8 d. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas.

ju nagrinėjami reikalavimai negalėtų būti sprendžiami atskirai, nes yra neatsiejamai susiję ir dėl to, kad sprendimas dėl ieškinio pagrindo nesukuria jokių materialinių teisių ir pareigų, nes toks sprendimas tiesiog nustato faktą, o jokių materialinių teisių padarinių nesukeliantis reikalavimas negali būti savarankiškas bylos nagrinėjimo dalykas, nes jo nagrinėjimas ir patenkinimas nėra teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas.³

Antrasis esminis skirtumas, kuris pastebimas tiek teismo praktikoje, tiek civilinio proceso kodekso reguliavime yra proceso tvarka. Aišku tai, kad sprendimas dėl ieškinio pagrindo ir dalinis sprendimas yra galutinis sprendimas toje ginčo dalyje ir gali būti skundžiami kaip ir sprendimai išspręsti visą ginčą. Tačiau apskundus dalinį sprendimą, likęs ginčas toliau sprendžiamas, remiantis CPK 261 str. 2 d., o apskundus sprendimą dėl ieškinio pagrindo, remiantis CPK 261 str. 4 d., tolimesnis bylos sprendimas yra negalimas ir yra stabdomas iki tol kol įsiteisės sprendimas dėl pagrindo. Kodėl toks reguliavimas egzistuoja? Kaip jau ir minėjome anksčiau, daliniu sprendimu išnagrinėjama ginčo dalis, kuri yra tokia savarankiška, kad galėtų būti sprendžiama atskiroje byloje, o ginčo dėl pagrindo atveju reikalavimai yra vienas nuo kito neatsiejami, nes jeigu nėra pagrindo dėl reikalavimų patenkinimo, tolimesnis bylos nagrinėjimas yra negalimas.⁴

Apibendrinant, galima teigti, kad sprendimas dėl ieškinio pagrindo savo prigimtimi yra panašus į dalinį sprendimą, tačiau yra skirtingi institutai, kurie yra taikomi skirtingais atvejais. Atkreipiamas dėmesys, kad procesinių situacijų įvairovė neatmeta galimybės susidurti su poreikiu priimti teismo sprendimą ir dėl ieškinio pagrindo, ir teismo dalinį viename teismo procesiniame sprendime.⁵

2. Dalinis sprendimas

2.1. Dalinio sprendimo samprata ir esmė

Remiantis CPK 261 straipsnio 1 dalimi, daliniu sprendimu galutinai išsprendžiama tik dalis ginčo – jis priimamas, kai byloje pareikšti keli reikalavimai ir surinktų įrodymų pakanka sprendimui dėl vieno ar kelių reikalavimų ar reikalavimo dalies. ⁶Ši norma į Lietuvos teisinį reglamentavimą buvo perkelta atsižvelgiant į Vokietijos

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr.3K-3-485/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2013

⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. balandžio 3 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2-2970-585/2019

⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-11-798/2021)

⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*. 2002-04-06, Nr. 36-1340. Suvestinė redakcija nuo 2022-01-01;

ir Austrijos teisinės sistemos patirtį, perimant modelį, pagal kurį teismui suteikiama galimybė priimti sprendimą tik dėl dalies ginčo.⁷

Priimtu reguliavimu siekiama vieno iš civilinio proceso tikslų, numatytų CPK 2 str., – kuo greitesnio teisinės taikos tarp šalių atkūrimo. Praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai teismui pakanka įrodymų sprendimui dėl vieno ar kelių reikalavimų, tačiau kiti reikalavimai yra sudėtingi ir jų išsprendimas tuo metu neįmanomas. Tokiose situacijose nėra tikslinga laukti, kol bus surinkti visi įrodymai, todėl teismui numatyta galimybė priimti sprendimą dėl dalies reikalavimų, siekiant kuo greičiau apginti pažeistą teisę ar įstatymų saugomą interesą.⁸

Dalinis sprendimas galimas tiek tada, kai vienas ieškovas pareiškia kelis reikalavimus vienam atsakovui, tiek esant šalių daugumai. Pastaruoju atveju teismas gali priimti dalinį sprendimą vienam ar keliems ieškovams arba atsakovams. Remiantis CPK 43 str. 1 d. 2 p., dalinis sprendimas galimas tik neprivalomojo bendrininkavimo atveju.

Taigi, daliniu sprendimu sudaroma galimybė esant sudėtingam ginčui pagreitinti teisinės taikos tarp šalių atkūrimą bent dėl dalies reikalavimų.

2.2. Dalinio sprendimo priėmimo sąlygos

CPK 261 straipsnis numato dalinio sprendimo priėmimo galimybę ir nereikalauja, kad byloje dalyvaujantys asmenys būtų iš anksto informuojami apie ketinimą priimti dalinį sprendimą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad „daliniu sprendimu išsprendžiami reikalavimai turi būti pakankamai savarankiški, kad galėtų būti išsprendžiami atskirai nuo kitų ieškovo pareiktų reikalavimų, t. y. turi būti atsižvelgiama į visų pareiktų reikalavimų esmę ir jų tarpusavio ryšį“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-216/2005).⁹

Dalinio sprendimo priėmimas galimas tik jeigu byloje surinktų įrodymų pakanka nuspręsti dėl vieno, tačiau nepakanka nuspręsti dėl kitų reikalavimų. Jeigu surinktų įrodymų pakanka nuspręsti dėl visų reikalavimų, teismas turi priimti galutinį sprendimą. Teismas gali priimti dalinį sprendimą savo iniciatyva, jei tam yra CPK 261 straipsnyje nurodytos sąlygos ir nepažeidžiami šalių dispozityvumo bei rungimosi principai – tokiu atveju teismas privalo iš anksto informuoti šalis ir sudaryti galimybę pasisakyti.

⁷ LAUŽIKAS, E.; et al., Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. II-III Dalys. Vilnius: Justitia 2005, p. 148;

⁸ LAUŽIKAS, E.; et al., Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. II-III Dalys. Vilnius: Justitia 2005, p. 149;

⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 16 d. nutarimas Nr. 985 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.183 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo Nr. I-599 15 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ (TAR, 2015-09-21, Nr. 2015-14005).

Teisės doktrinoje kyla diskusijų, ar teismas turi teisę priimti dalinį sprendimą vien dėl reikalavimo pagrindo, jeigu pareikštas reikalavimas dėl priteisimo. CPK komentare numatyta, kad nagrinėdamas bylą dėl žalos atlyginimo teismas neturėtų priimti dalinio sprendimo, vien konstatuojančio žalą, neišsprendęs atlygintinos žalos dydžio klausimo. Kiti teisės šaltiniai tokią nuomonę laiko pernelyg kategorišką¹⁰ – jeigu tarp šalių nėra prieštaravimų dėl atsakomybės subjekto, o nesutarimas kyla tik dėl žalos dydžio, tikslinga pašalinti bent dalį ginčo daliniu sprendimu. Tai atitinka CPK 261 str. normos turinį, nes dalinis sprendimas gali būti priimtas ir dėl reikalavimo dalies, bei proceso ekonomiškumo principą, nes leidžia sumažinti ginčo apimtį ir koncentruotai naudoti teismo bei šalių resursus.

Dalinis sprendimas taip pat neturėtų būti priimtas, jeigu tai prieštarautų ginčo pobūdžiui. Pavyzdžiui, negalimas dalinis sprendimas, kuriuo būtų pripažįstamas tik sandorio negaliojimas, o restitucijos klausimas paliekamas spręsti kitu sprendimu, nes restitucijos taikymas yra neatskiriamas nuo sandorio pripažinimo negaliojančiu ir yra teismo pareiga ex officio.¹¹

Teismas iš anksto praneša byloje dalyvaujantiems asmenims apie ketinimą priimti dalinį sprendimą (CPK 261 str. 5 d.). Jeigu byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, teismas privalo sudaryti šalims galimybę pasisakyti dėl tokio sprendimo poreikio raštu.

Kadangi dalinis sprendimas yra galutinis sprendimas toje ginčo dalyje, jam taikomos visos bendrosios teismo sprendimų reglamentuojančios taisyklės: jo forma ir turinys turi atitikti CPK 270 str. reikalavimus, priėmimas ir paskelbimas gali būti atidėtas (CPK 269 str.), teismas gali nustatyti įvykdymo tvarką ir terminą (CPK 271 str.), o trūkumai šalinami bendra tvarka (CPK 276–278 str.).¹²

Teismui nusprendus priimti dalinį sprendimą, apie tai nurodoma įžanginėje teismo sprendimo dalyje, kurioje būtina nurodyti visus byloje pareikštus reikalavimus. Aprašomojoje dalyje pažymima, dėl kokių reikalavimų priimamas dalinis sprendimas, o motyvuojamojoje ir rezoliucinėje dalyse pasisakoma tik dėl šiuo sprendimu sprendžiamų reikalavimų.

Taigi, CPK 261 straipsnis leidžia teismui priimti dalinį sprendimą, kai įrodymų pakanka tik daliai reikalavimų išspręsti, tačiau tai negalima, jei ginčo pobūdis reikalauja spręsti klausimus kartu. Dalinis sprendimas yra galutinis toje ginčo dalyje ir jam taikomos bendrosios teismo sprendimų taisyklės.

¹⁰ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras 2007, 664 p.

¹¹ LAUŽIKAS, E.; et al., Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. II-III Dalys. Vilnius: Justitia 2005, p. 149;

¹² DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras 2007, 664 p.

2.3. Dalinio sprendimo, apskundimas ir praktinis pritaikomumas

Pagal CPK 261 str. 2 d. apskundus dalinį sprendimą, dėl kitų reikalavimų byla nagrinėjama toliau. CPK 317 str. 2 d. numato pirmosios instancijos teismo teisę, priėmus apeliacinį skundą dėl dalinio sprendimo, persiųsti apeliacinės instancijos teismui tik su šiuo sprendimu susijusią bylos dalį. Esant situacijai, kai teismui nepakanka atsiųstos medžiagos, apeliacinis teismas gali pareikalauti papildomos bylos medžiagos.¹³

Civilinėje byloje Nr. e2A-489-881/2025 ieškovės kreipėsi į teismą, prašydamos įpareigoti atsakoves perskaičiuoti Rangos sutarties kainą. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad ieškovės turi pagrindą reikšti reikalavimą dėl sutarties vykdymo ištaisymo ir skolos priteisimo.

Teisėjų kolegijos vertinimu, apskūsta procesinio sprendimo formuluotė reiškia, kad buvo priimtas dalinis sprendimas. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad dalinio sprendimo reglamentavimas grindžiamas proceso koncentruotumo principu (CPK 7 str. 1 d.).

Kai byloje pareikšti keli savarankiški reikalavimai, jų išsprendimas gali užtrukti nevienodai dėl skirtingų įrodymų poreikio. Daliniu sprendimu gali būti išspręsti pakankamai savarankiški reikalavimai, kurių išsprendimas nepriklauso nuo kitų. Sprendžiant savarankiškumą, reikia atsižvelgti, ar kiekvienas reikalavimas galėtų būti nagrinėjamas atskiroje byloje ir teismas galėtų priimti galutinį sprendimą. Savarankiškumas priklauso nuo materialųjų teisinių santykių, iš kurių reikalavimai kild, specifikos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2013).

Dalinis sprendimas taikomas, kai byloje pateikti reikalavimai faktiniu aspektu yra sudėtingi ir dėl to netikslinga laukti, kol bus surinkti visi įrodymai visiems reikalavimams išspręsti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-357-248/2015).

Nustatytos aplinkybės ir apskūsto sprendimo turinys leidžia daryti išvadą, kad pirmosios instancijos teismas iš esmės priėmė ne sprendimą dėl ieškinio pagrindo (CPK 261 str. 3 d.), bet dalinį sprendimą (CPK 261 str. 1 d.).

Civilinėje byloje Nr. e2A-792-889/2022 trečiasis asmuo UAB „Neringos valda“ buvo įtrauktas į bylą dėl santuokoje įgyto turto padalijimo, pareiškiant savarankiškus reikalavimus dėl 25 000 Eur skolos su palūkanomis ir bylinėjimosi išlaidų. Teismas pripažino, jog šis reikalavimas galėjo būti nagrinėjamas atskiroje byloje, todėl egzistavo sąlygos daliniam sprendimui priimti.

Kolegija nesutiko su trečiojo asmens pozicija, jog dalinio sprendimo priėmimas

¹³ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras 2007, 665 p.

užvilkinio bylos nagrinėjimą – priešingai, jis sudarė sąlygas koncentruotu ir ekonomiškų būdu išspręsti reikalavimą, kurio pagrįstumui įvertinti byloje buvo pakankamai duomenų.

Atsakydama į trečiojo asmens argumentą dėl kelių dalinių sprendimų priėmimo, kolegija pažymėjo, kad įstatymas jų skaičiaus neriboja. Dalinių sprendimų paskirtis – užtikrinti proceso koncentraciją, ekonomiškumą ir operatyvesnį teisinių taikos bei ginčų sprendimą.

Kolegija nesutiko su trečiojo asmens argumentu, kad antrojo dalinio sprendimo priėmimas pažeidžia ekonomiškumo ir koncentruotumo principą.

Nėra jokio pagrindo teigti, jog dalinio sprendimo priėmimas šiuo atveju vilkina bylos procesą, o proceso dalyviai patiria nepagrįstų sąnaudų – priešingai, akivaizdu, kad procesas dėl šios bylos dalies vyksta operatyviau, o finansinių sąnaudų proceso dalyviai patirtų ir apskūsdami galutinio sprendimo dalį dėl šio reikalavimo, jei šis reikalavimas būtų buvęs išspręstas galutiniu sprendimu. Atsižvelgdama į nurodytas aplinkybes, kolegija konstatuoja, jog dalinio sprendimo byloje priėmimas atitiko tiek tokio sprendimo priėmimui keliamas sąlygas, tiek tikslus užtikrinti proceso ekonomiškumo ir koncentracijos principų laikymąsi ir kuo operatyvesnį teisinės taikos tarp šalių atkūrimą.

Iš teismų praktikos matyti, kad dalinio sprendimo priėmimas reikalauja aiškiai atriboti savarankišką reikalavimą, ištirti su juo susijusius įrodymus, užtikrinti šalių teisę būti išklausytoms ir motyvuoti sprendimo pagrįstumą.

Dalinis sprendimas leidžia greičiau išspręsti savarankiškus ir pakankamai ištirtus ginčo reikalavimus, nelaukiant visų bylos klausimų išnagrinėjimo. Jis taikomas tik tada, kai reikalavimai yra pakankamai savarankiški, surinkta pakankamai įrodymų ir tai netrukdo bylos eigai. Toks sprendimas turi būti pagrįstas, motyvuotas ir nepažeisti šalių procesinių teisių.

3. Sprendimas dėl ieškinio pagrindo

3.1. Sprendimo dėl ieškinio pagrindo samprata

Sprendimas dėl ieškinio pagrindo yra naujas Lietuvos civilinio proceso institutas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 261 straipsnio 3 dalyje: „Sprendimu dėl ieškinio pagrindo nusprendžiama, ar atsakovas privalo atsakyti pagal ieškovo reikalavimą. Sprendimas dėl ieškinio pagrindo gali būti priimtas tuo atveju, kai kyla ginčas dėl ieškinio pagrindo ir ieškinio dydžio (priteistinos pinigų sumos, turto vertės ar rūšiniais požymiais apibūdintų daiktų kiekio), o surinktų įrodymų pakanka, kad teismas priimtų sprendimą dėl ieškinio pagrindo, ir kai tokiu būdu byla bus išnagrinėta ekonomiškiau ir greičiau. Sprendimas dėl ieškinio pagrindo yra galutinis sprendimas toje ginčo dalyje.”

Nors institutas Lietuvoje taikomas palyginti neseniai, jo kilmė siejama su Vokietijos civilinio proceso kodekso 304 straipsniu¹⁴, reglamentuojančiu preliminarų sprendimą dėl ieškinio esmės. Tačiau Lietuvos modelis nėra tapatus Vokietijos modeliui – tarp šių dviejų teisinių normų pastebimi reikšmingi procesiniai skirtumai.¹⁵

Vienas esminių skirtumų susijęs su bylos nagrinėjimo eiga apskundus sprendimą dėl ieškinio pagrindo. Lietuvoje skundas lemia bylos nagrinėjimo sustabdymą iki galutinio sprendimo įsiteisėjimo apeliacinėje ar kasacinėje instancijoje. Tuo tarpu Vokietijoje pirmosios instancijos teismas, šalis prašant, gali tęsti ginčo nagrinėjimą ir spręsti dėl ieškinio sumos.¹⁶

Skirtingas požiūris atsiskleidžia ir vertinant žodinio proceso reikšmę. Lietuvoje ginčas dėl žalos dydžio paprastai sprendžiamas rašytine tvarka, o žodinis procesas galimas tik esant šalies prašymui – tai sietina su ekonomiškumo ir proceso greitumo siekiu. Tačiau atsižvelgiant į vieną pagrindinių šio instituto tikslų – skatinti taikų šalių susitarimą – žodinis procesas turi akivaizdžių pranašumų, nes sudaro sąlygas tiesioginiam šalių dialogui ir aktyvesniam teismo taikinamajam vaidmeniui.

3.2. Priėmimo sąlygos

Sprendimas dėl ieškinio pagrindo galimas tik tada, kai egzistuoja tam tikros sąlygos, kurių visuma lemia tokio instituto tikslingumą. Teismas turi konstatuoti, kad byloje pakanka įrodymų spręsti dėl ieškinio pagrįstumo, o reikalavimo dydžio nustatymas reikalaujant sudėtingo įrodinėjimo – ekspertizės ar kitų specialių tyrimų. Būtent tai atskiria šį institutą nuo kitų procesinių sprendimų.

Taip pat būtina, kad ginčas egzistuotų tiek dėl reikalavimo pagrindo, tiek dėl jo dydžio – jei atsakovas neginčija atsakomybės, o nesutinka tik dėl sumos, toks sprendimas nebūtų galimas. Institutas daugiausia taikytinas civilinės atsakomybės bylose, kuriose siekiama nustatyti, ar egzistuoja visos atsakomybės sąlygos: žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys ir kaltė. Žala laikoma esmine sąlyga, nes jos nebuvimas eliminuoja bet kokią teisinę atsakomybę.¹⁷ Jei žalos nėra, nėra ir priežasties nagrinėti

¹⁴ Tarpinis sprendimas dėl reikalavimo pagrįstumo: (1) Jeigu reikalavimo pagrįstumas ir suma yra ginčytini, teismas gali priimti preliminarų sprendimą dėl reikalavimo pagrįstumo. (2) Šis sprendimas laikomas galutiniu sprendimu dėl galimų apeliacinės instancijos priemonių; tačiau teismas, jeigu jis pripažino ieškinį pagrįstu ir jeigu buvo pateiktas atitinkamas prašymas, gali nuspręsti, kad turi būti išklausyti žodiniai argumentai dėl ieškinio sumos (vertimas iš anglų kalbos), Vokietijos Federacinės Respublikos civilinio proceso kodeksas. Suvestinė redakcija nuo 2021–10–05.

¹⁵ 2016–11–08 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas
¹⁶ Code of Civil Procedure as promulgated on 5 December 2005 (Bundesgesetzblatt (BGBL, Federal Law Gazette) I page 3202; 2006 I page 431; 2007 I page 1781), last amended by Article 1 of the Act dated 10 October 2013 (Federal Law Gazette I page 3786) and Book 10 last amended by Article 1 of the Act of 5 October 2021 (Federal Law Gazette I, p. 4607)

¹⁷ Mizaras, V., Vileita, A., Mikelėnas, V. Civilinė teisė. Bendroji dalis

tolesnius klausimus. Vis dėlto bylose, kuriose reikalavimai grindžiami netesybomis, žalos fakto įrodinėjimas neprivalomas, nes pati prievolė atsiranda iš šalių susitarimo, tačiau ir tokiose bylose ginčas dažniausiai kyla būtent dėl dydžio.

Netiesėti veiksmai suprantami kaip teisių ar pareigų pažeidimas veikimu arba neveikimu, priežastinis ryšys turi būti tiesioginis, o kaltė vertinama tik tais atvejais, kai ji nėra preziumuojama įstatymo.¹⁸ Tik nustačius šias aplinkybes žalos atlyginimo pareiga gali būti priskirta atsakovui. Kaltės vertinimas priklauso nuo ginčo pobūdžio. Kartais ji yra preziumuojama įstatymo, todėl papildomo įrodinėjimo nereikia, kitais atvejais jos buvimą reikia pagrįsti papildomais argumentais. Tačiau ši sąlyga yra vertinama tik tada, kai ji nėra nustatoma pagal įstatymą.¹⁹

Svarbu pabrėžti ir procesines sprendimo priėmimo aplinkybes. Praktikoje teismai dažnai pabrėžia, kad toks sprendimas turėtų būti priimamas ankstyvoje bylos stadijoje. Ideali situacija – kai sprendimas dėl ieškinio pagrindo priimamas jau po parengiamojo posėdžio, arba ne vėliau kaip po pirmųjų dviejų posėdžių nagrinėjant bylą iš esmės. Vis dėlto išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, kompleksiniuose žalos atlyginimo ginčiuose, toks sprendimas galimas ir vėliau, taip pat apeliacinėje instancijoje, jei pirmosios instancijos teismas jo nepriėmė.

Galiausiai svarbu pabrėžti, kad sprendimo dėl ieškinio pagrindo tikslas nėra vien proceso pagreitinimas. Teismui patvirtinus atsakomybės faktą, šalys dažnai lengviau susitaria dėl reikalavimo dydžio, todėl sprendimas dėl ieškinio pagrindo gali paskatinti taikų ginčo sprendimą ir sumažinti tolesnio proceso naštą.

3.3. Šio sprendimo teisinė reikšmė ir pasekmės

Teismo sprendimas dėl ieškinio pagrindo turi svarbią teisinę reikšmę civiliniame procese, kurie išreiškiami pačioje normoje – greitis ir ekonomiškumas. Šio sprendimo priėmimas padeda šalims ir teismui sutelkti dėmesį į ginčo esminius elementus, taip palengvinant tolimesnį bylos nagrinėjimą. Remiantis Lietuvos apeliacinio teismo bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, toks sprendimas gali tapti pagrindu bylos dalies nagrinėjimo stabdymui ar greitesniam jos užbaigimui taikos sutartimi, kai ginčo pagrindas jau yra nustatytas.

Abu paminėti teisės principai yra gana persipynę ir veikia kartu. Priėmus sprendimą dėl ieškinio pagrindo, teismas suteiktų didesnes galimybes per pirmąjį posėdį išnagrinėti bylą iš esmės, o tai sutaupo tiek bylos nagrinėjimo trukmę, tiek piniginius kaštus.²⁰

Be to, sprendimas dėl ieškinio pagrindo sukuria aiškias teisinius padarinius: nustatytas pagrindas leidžia vykdyti ieškinio dydžio vertinimą, o nustatytas nepagrįstu-

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008

¹⁹ Mizaras, V., Vileita, A., Mikelėnas, V. Civilinė teisė. Bendroji dalis

²⁰ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė, Tomas I. *Justitia*, Vilnius, 2003

mas gali leisti bylą užbaigti visiškai, nebelaukiant kitų susijusių bylos elementų. Tokiu būdu sprendimas mažina bylinėjimosi trukmę ir išlaidas, nes šalis neturi įrodinėti pagrindo dalies, kuri jau buvo pripažinta arba atmesta.

Teisinė reikšmė taip pat pasireiškia teismo iniciatyvos galimybe: nors CPK 261 straipsnio 5 dalis numato, kad teismas turi išklausti šalių nuomonę dėl instituto taikymo, praktikoje matyti, kad teismas gali priimti sprendimą dėl ieškinio pagrindo ir savo iniciatyva, ypač kai tai leidžia paspartinti procesą arba išvengti bylos nepagrįsto vilkinimo. Taip pat nustatyta, kad bylose, kuriose ginčijamas tik reikalavimo dydis, o ne pagrindas, teismo sprendimo dėl ieškinio pagrindo institutas netaikomas, nes tai neatitinka proceso tikslų ir materialinių teisinių padarinių.

3.4 Teismų praktika: problemos ir pavyzdžiai, kai buvo taikomas toks sprendimas

Nors sprendimo dėl ieškinio pagrindo institutas Lietuvos civiliniame procese įtvirtintas 2017 m., praktika rodo, kad jis taikomas itin atsargiai ir fragmentiškai – bylų, kuriose jis pritaikytas, vis dar nedaug.

Vienoje iš pirmųjų bylų – ginče tarp Užstato sistemos administratoriaus ir UAB „Kauen craft“²¹ – Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, kad sąlygos sprendimui dėl ieškinio pagrindo priimti egzistavo, tačiau nei šalis iniciatyvos nesiėmė, nei teismas pats ja nepasinaudojo. Tai atskleidė svarbią praktinę problemą: teismai linkę manyti, kad iniciatyva turėtų kilti iš šalių, nors CPK tokios pareigos nenustato. Tai rodo, kad procesinio ekonomiško idėja kol kas nepakankamai integruota į teisęją praktiką.

Lietuvos apygardos teismo byloje Nr. e2-552-864/2024 nagrinėtas ginčas tarp „Berlin-Chemie AG“ ir UAB „Lex ano“ dėl neteisėto vaistinių preparatų perpakavimo ir pervardijimo. Bylos sudėtingumas paskatino teismą užimti aktyvią poziciją ir pačiam pasiūlyti taikyti CPK 261 straipsnio 3 dalį. Nors ieškovė iš pradžių nesutiko, atsakovė neprieštaravo, ir teismas priėmė sprendimą dėl ieškinio pagrindo, motyvuodamas tuo, kad byla yra kompleksiška ir jau nagrinėta apeliacinėje bei kasacinėje instancijoje. Šis atvejis išsiskiria tuo, kad teismas pats ėmėsi iniciatyvos – tai nestandartinis, tačiau procesiškai pagrįstas elgesys.²²

Lietuvos apeliacinio teismo byloje Nr. e2KT-98-790/2021 atsakovai prašė pirmiausia priimti sprendimą dėl ieškinio pagrindo, nes patikslinto ieškinio turinys jiems liko neaiškus ir jie nežinojo, kaip tinkamai organizuoti savo gynybą. Pirmosios instancijos teismas prašymo neišnagrinėjo ir paskyrė ekspertizę, faktiškai tęsdamas bylos nagrinėjimą iš esmės neišsprendęs preliminarų atsakomybės klausimo. Apeliacinis teismas tokį elgesį pripažino leistinu, konstatuodamas, kad CPK nenustato konkretaus

²¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-249-943/2018

²² Vilniaus apygardos teismo 2024 m. spalio 1 d. sprendimas civilinėje byloje e2-552-864/2024

termino tokiam klausimui išspręsti, o teismas turi procesinę laisvę pats spręsti, kada prašymą nagrinėti.²³ Nors formaliai toks aiškinimas atitinka įstatymo tekstą, jis kelia abejonių sisteminiu požiūriu. Teismams suteikta plati diskrecija, tačiau nepateikta jokių orientacinių kriterijų, kada šis klausimas turėtų būti sprendžiamas prioritetine tvarka. Dėl to procesinio ekonomiškumo principas, kuriam institutas ir yra skirtas, praktikoje gali likti neįgyvendintas – ypač kai vėliau paaiškėja, kad ieškinio pagrindo visai nebuvo ir dalis proceso buvo nenaudinga.

4. Dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio pagrindo taikymo praktika ir problemos

4.1. Dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio pagrindo taikymo ypatumai ginčo teisenoje ir arbitraže

Dalinio sprendimo ir sprendimo dėl ieškinio pagrindo institutai būdingi ne tik civiliniam procesui, bet ir arbitražui, kuriame reglamentuotas dalinis arbitražo teismo sprendimo institutas. Pagal Konvenciją dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo (toliau – ICSID) bylos nagrinėjimo etapų atskyrimas reiškia byloje nagrinėjamų klausimų suskaidymą į atskiras proceso stadijas, kitaip tariant – bylos nagrinėjimo etapų diferencijavimą (ICSID konvencijos 41 straipsnis).²⁴ Arbitražo procese šis mechanizmas dažniausiai suprantamas kaip jurisdikcijos klausimų atskyrimas nuo materialiosios teisės klausimų, tačiau pats modelis – kai pirmiausia sprendžiamas vienas klausimas, nuo kurio priklauso tolimesnis nagrinėjimas – yra artimas sprendimo dėl ieškinio pagrindo institutui.

Panašumų galima įžvelgti ir taikymo sąlygose. Kaip ir civiliniame procese, tarptautiniuose arbitražuose etapų atskyrimas niekada nelaikomas privalomu – vertinama šalių valia, jų argumentai ir tai, ar toks procesinis sprendimas realiai prisidės prie greitesnio ir ekonomiškesnio bylos išnagrinėjimo.

Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 44 straipsnyje įtvirtintas dalinis arbitražo teismo sprendimas laikytinas proceso stadijų išskaidymo atitikmeniu. Šio straipsnio 3 dalies 1 punktas numato dalinio sprendimo priėmimą dėl arbitražo teismo kompetencijos, o 3 dalies 2 punktas – dėl savarankiškų reikalavimų, kylančių iš materialinių teisinių santykių.²⁵ Tokie savarankiški reikalavimai gali būti suprantami kaip atsakomybės ir piniginio reikalavimo dydžio atskyrimas, kuris savo esme atitinka teismo sprendimo dėl ieškinio pagrindo institutą.

²³ Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje e2KT-98-790/2021

²⁴ Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo. Valstybės žinios, 2002–12–04, Nr. 115–5137

²⁵ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (1996). Valstybės žinios, 1996–05–02, Nr. 39–961

Pažymėtina, kad šis institutas komercinio arbitražo įstatyme atsirado dar 2012 m., gerokai anksčiau nei analogiškas institutas buvo įtvirtintas civiliniame procese.

Arbitražo praktika taip pat patvirtina proceso stadijų išskaidymo artimumą sprendimui dėl ieškinio pagrindo. Nors arbitražo sprendimai paprastai yra konfidencialūs, tam tikri tarptautiniai sprendimai yra viešai prieinami. PCA byloje Nr. 2016–39 buvo taikytas materialių reikalavimų išskaidymas, atskiriant sutarties pažeidimo nustatymą nuo žalos dydžio vertinimo, taip sukuriant struktūrinę sąsają su civilinio proceso institutais.²⁶

Šį požiūrį papildė ieškinio dėl pripažinimo institutas arbitraže, kuris leidžia pasiekti iš esmės panašų efektą kaip civiliniame procese taikomas etapų išskaidymas. Pateikus tokį ieškinį, dėmesys pirmiausia sutelkiamas į pagrindinį teisinį klausimą – ar tam tikri teisiniai santykiai egzistuoja, o antriniai aspektai, tokie kaip žalos dydis ar konkrečių prievolių apimtis, paliekami vėlesniam nagrinėjimui. Toks modelis leidžia efektyviai valdyti ginčo eigą, sumažinti bylinėjimosi išlaidas ir anksti užtikrinti šalių teisinį aiškumą. Dėl to ieškinys dėl pripažinimo arbitraže vertintinas ne tik kaip savarankiška procesinė priemonė, bet ir kaip strategija, struktūriškai artima sprendimui dėl ieškinio pagrindo, kai ginčo išsprendimas sąmoningai padalijamas į nuoseklius etapus.

4.2. Praktinės kliūtys – skirtinga teismų praktika ir jos suvienodinimo poreikis

Dalinis sprendimas ir sprendimas dėl ieškinio pagrindo, nors ir panašūs, nėra tapatūs institutai, o jų atskyrimo problema iškyla ir praktikoje. Daliniu sprendimu galutinai išsprendžiama ginčo dalis, kai byloje keli reikalavimai ir surinkti įrodymai leidžia nuspręsti dėl vieno ar kelių jų. Sprendimu dėl ieškinio pagrindo sprendžiama, ar atsakovas apskritai privalo atsakyti pagal ieškinį – tai galima, kai ginčas sukasi ir apie ieškinio pagrindą, ir apie jo dydį.

Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu kol kas nevienalytė. LAT byloje Nr. e3k-3-16-403/2022 atsakovė tvirtino, kad pirmosios instancijos teismas klaidingai priėmė dalinį sprendimą, nes sprendžiamoji ginčo dalis atitiko ne dalinio sprendimo, o sprendimo dėl ieškinio pagrindo sudėtį, taip atskleidžiant praktinę šių institutų painiavą.²⁷

LAT nutartyje Nr. e3k-7-74-611/2021 pripažinta, kad ginčas dėl draudimo išmokos dydžio gali būti žymiai sudėtingesnis nei klausimas dėl įvykio pripažinimo draudžiamuoju tiek įrodinėjimo sudėtingumo, tiek sąnaudų prasme, todėl teismas turi teisę priimti dalinį sprendimą.²⁸ Atkreipiamas dėmesys į tai, kad tokiu atveju teismas turi teisę priimti CPK 261 straipsnyje įtvirtintą dalinį sprendimą. Atsižvelgdamas į tai, LAT

²⁶ Nuolatinio arbitražo teismo (PCA) byla Nr. 2016–39

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-16-403/2022

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-7-74-611/2021

šioje byloje pripažino, kad atsižvelgiant į nurodytus kasacinio teismo išaiškinimus ir tai, kad nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismas, priimdamas dalinį sprendimą, nenagrinėjo klausimo dėl mokėtinos draudimo išmokos dydžio, atsakovės argumentai yra teisiškai nepagrįsti, nes piniginis žalos klausimas yra vienas iš pagrindinių aspektų norint priimti sprendimą dėl ieškinio pagrindo. Tokia LAT praktika galima vertinti kritiškai, nes ji faktiškai eliminuoja galimybę savarankiškai spręsti draudžiamą įvykio buvimo klausimą ir verčia šalį iš karto imtis viso apimties priteisimo ginčo, net kai žalos dydžio nustatymas yra itin sudėtingas ir reikalaujantis didelių finansinių išteklių.

Dalinio sprendimo institutas tokiu atveju leistų pirmiausia išspręsti teisiškai aiškesnį klausimą – ieškinio pagrindą, o sudėtingesnį žalos dydžio nustatymą perkelti į vėlesnę proceso stadiją. Tai užtikrintų proceso ekonomiškumą ir stiprintų teisinį tikrumą, nes šalys dar prieš nagrinėjant piniginių reikalavimų apimtį žinotų, ar apskritai egzistuoja atsakomybės pagrindas, o tai dar labiau pagrindžia ieškinio pagrindo ir priteistinos sumos atribojimo sisteminį pagrįstumą.

Vieną aiškiausių šių institutų atribojimų pateikė Lietuvos apeliacinis teismas byloje Nr. e2A–40–381/2019, pabrėždamas, kad reikalavimų savarankiškumas priklauso nuo materialųjų teisiųjų santykių pobūdžio: jeigu pagal materialinę teisę galima išspręsti vieną reikalavimą neišsprendus kitų, toks reikalavimas laikytinas savarankišku ir gali būti nagrinėjamas daliniu sprendimu, net jei reikalavimai tarpusavyje susiję.²⁹

Toje pačioje nutartyje išaiškinta, kad sprendimas dėl ieškinio pagrindo galimas, kai ginčas kyla tiek dėl ieškinio pagrindo, tiek dėl jo dydžio, surinktų įrodymų pakanka išspręsti atsakovo atsakomybės klausimą ir teismas pagrįstai mano, jog toks proceso organizavimas leis bylą išnagrinėti greičiau ir ekonomiškiau.

Esminis skirtumas atsiskleidžia per reikalavimų pobūdį: daliniu sprendimu sprendžiami materialiojo pobūdžio reikalavimai, galintys egzistuoti atskirose bylose, o sprendimu dėl ieškinio pagrindo tik konstatuojama atsakovo pareiga atsakyti pagal ieškinį – pats savaime toks sprendimas materialinių teisiųjų padarinių nesukelia. Nors praktikoje dar pasitaiko sunkumų atribojant šiuos institutus, teismų praktikos pagalba nuosekliai dirbama siekiant, kad jie būtų atskirti ne tik teoriškai, bet ir praktiškai.

Išvados:

- Dalinis sprendimas ir sprendimas dėl ieškinio pagrindo yra skirtingi procesiniai institutai: dalinis sprendimas galutinai išsprendžia savarankišką reikalavimą, o sprendimas dėl ieškinio pagrindo tik nustato atsakovo atsakomybės pagrindą, palikdamas žalos dydžio klausimą vėlesniam nagrinėjimui.
- Sprendimo dėl ieškinio pagrindo taikymo praktika Lietuvoje dar nėra gausi, todėl egzistuoja padidėjusi klaidingo taikymo rizika, kurią mažina nuoseklus doktrininis ir lyginamasis šio instituto aiškinimas.

²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A–40–381/2019

- Arbitraže abu institutai taikomi lanksčiau nei ginčo teismoje, nes tribunolas nėra saistomas tokių griežtų procesinių reikalavimų.
- Netinkamas šių institutų atskyrimas pažeidžia proceso ekonomiškumo ir koncentruotumo principus bei šalių teisę į greitą ir teisingą bylos išnagrinėjimą.

Conclusions:

- The grounds for applying a judgment on the basis of the claim differ from those of a partial judgment, as the former requires the establishment of civil liability, while the latter concerns independent claims.
- The appeal procedures for these institutions differ and affect the procedural rights of the parties.
- The main distinction between the two institutions lies in their legal purpose and procedural consequences.
- Improper application of these institutions may lead to procedural inefficiency and legal uncertainty.
- Both institutions may be applied in contentious proceedings and arbitration, although arbitration allows greater procedural flexibility.

Šaltiniai

Teisės norminiai aktai:

Regioniniai teisės norminiai aktai:

Konvencija dėl valstybių ir kitų valstybių fizinių bei juridinių asmenų investicinių ginčų sprendimo. Valstybės žinios, 2002–12–04, Nr. 115–5137.

Nacionaliniai teisės norminiai aktai:

2016–11–08 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas (2016). TAR, 2016–11–17, Nr. 26956;

Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (1996). Valstybės žinios, 1996–05–02, Nr. 39–961.

Užsienio valstybių nacionaliniai teisės norminiai aktai:

Vokietijos Federacinės Respublikos civilinio proceso kodeksas. Suvestinė redakcija nuo 2021–10–05.

Mokslinė literatūra:

Mikelėnas V., Arbitražinio susitarimo pažeidimas ir pažeidimo teisiniai padariniai. Arbitražas. Teorija ir praktika. 2019 (V) 3–14.

Mikelėnas, V., Nekrošius, V., Zemlytė, E. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo teismo komentaras. Vilniaus universitetas. Vilnius, 2010;

Mizaras, V., Vileita, A., Mikelėnas, V. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Justitia, Vilnius, 2008.

LAUŽIKAS, E.; et al., Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. II-III Dalys. Vilnius: Justitia 2005;
Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Tomas I. Justitia, Vilnius, 2003;
DRUKAS, A.; VALANČIUS, V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras 2007.

Teismų praktika:

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. spalio 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr.3K-3-485/2008;
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-241/2013;
Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. balandžio 3 d. sprendimas, priimtas civilinėje byloje Nr. e2-2970-585/2019;
Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-11-798/2021);
Vilniaus apygardos teismo 2025 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje e2A-841-967/2025;
Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. e2-249-943/2018;
Vilniaus apygardos teismo 2024 m. spalio 1 d. sprendimas civilinėje byloje e2-552-864/2024;
Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje e2KT-98-790/2021;
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-7-74-611/2021;
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3k-3-16-403/2022;
Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-40-381/2019;
Klaipėdos apylinkės teismo 2022 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje e2A-792-889/2022;
Nuolatinio arbitražo teismo (PCA) byla Nr. 2016-39.

Kiti šaltiniai:

2016-11-08 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas;
Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 16 d. nutarimas Nr. 985 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo Nr. I-1274 9, 41 ir 50 straipsnių pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.183 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo Nr. I-599 15 ir 19 straipsnių pakeitimo įstatymo projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ (TAR, 2015-09-21, Nr. 2015-14005Lietuvos Respublikos Seimui“ (TAR, 2015-09-21, Nr. 2015-14005).